

ARAD-MEGYE ÉS VÁROS FAUNÁJA.

(Fauna comitatus et urbis Arad.)

I. FEJEZET.

Előszó és irodalmi források.

Szerződésem értelmében kifogytam a térből. Szűk ezért a terem. Ez a térszűke parancsolja, hogy rövid legyek az előszótól kezdve az utolsó betűig. De ha rövidnek kell is lennem, az egyes gyakorlati momentumokat el nem hanyagolhatom. Azokat kifogom emelni; ellenben azt, a mi közösmertű, valamint azt, a mi tisztán tudományos értékű, a lehető szűk keretbe fogom szorítani. Fogyatékos lesz ezért ez a faunai összeállítás. De mert érzem e fogyatékossgot, érzem azt is, hogy kutatásaim nem ölelhetek fel mindent, figyelmem nem terjedhetett ki a legapróbb részletekig megyénk faunájának terén: ezért nyomban utalni fogok egyes oly forrás-munkákra, a melyek a részletekben felvilágosítást nyújthatnak és a melyek részben nekem is tanácsadóim voltak.

Ilyen forrás munkák a következők:

Bauer Friedrich: »Neuroptera Austriaca«. 1857.

Berge: »Schmetterlingsbuch«.

Brehm: »Thierleben«.

Frivaldszky János. — »A magyarországi egyenesrepűek magánrajza«. (Monographia Orthopterarum Hungariae). — Megjelent a m. tud. Akadémia természettudományi értekezéseinek első kötetében a XII. sz. alatt (1868). pp. 201 cum tab. VII. — Sajnos, hogy Aradmegyéből eredő adat nincs benne.

Frivaldszky Imre. — »Jellemző adatok Magyarország faunájához.« — Megjelent a m. tud. Akadémia évkönyveinek XI. IV. (1865) 275 és folyt. lapjain 13 táblával.

Herman Otto. — »A magyar halászat könyve«. II. kötet. (1887) 80. — Kiadta a m. k. Természettudományi-társulat Budapesten.

Herman Otto. — *Magyarország Pók-faunája*. — Kiadta a m. k. Természettudományi-társulat Budapesten.

Kéry Imre dr. — »Honunk legkeletibb, Arad vármegyéhez tartozó hegyes vidékeinek leírása.« — Megjelent az 1859-ről szóló »Magyar akadémiai értesítő« első füzetének 3—67-ik lapjain.

Keyserling und Blasius. — »Die Wirbelthiere Europa's«. Megjelent Braunschweigban. 1840-ben. — Ezt a művet használtam főkép a madárhatározó megkészítésénél.

Kuhn Lajos dr. — »A madárvilág Délmagyarországban vagyis a Bánságban.« Megjelent a Délmagyarországi Természettudományi társulat közlönyének V. (1881) 37—42. lapjain.

Leunis-Hubert. — »Synopsis der Thierkunde«. Megjelent Hannoverben 1886-ban.

Parecz István. — »Arad-megye és Arad-város ismertetése«. Megjelent Aradon 1871-ben, a »Magyar orvosok és természetvizsgálók Arad városában tartott XV-ik nagygyűlése alkalmából.

Petrogalli Arthur. — Éveken át volt kollegám az aradi lyczeumban. Az aradi bogárgyűjteménynek ő vetette meg az alapját. Az ő gyűjtései és kiterjedt levelezései nyomán lett meghatározva sok érdekes bogarunk. Nyomdokán haladtam és csak tovább fejlesztettem azt a bogárvilág ösméretében, a mit ő már előttem összekutatott. Tudományos fáradozásaiért fogadja legalább is e helyen, az őt méltán megillető elismerést.

Redtenbacher Ludwig. — »Fauna Austriaca«. Die Käfer. Két kötet. 1874. in Wien.

Seidlitz Georg dr. — »Fauna transsilvanica«. Die Kaefer Siebenbürgens. Königsberg 1888—1891. — A bogarakra vonatkozó kritikai ügyekben, főkép e mű segélyével boldogultam.

Simonkai Lajos dr. — E mű szerzője. — A Kölcsey-egyesület V-ik évkönyvében, 1888-ban, Aradon, annak a 147—190. lapjain »*Aradmegye madárvilága*« czímen írt értekezést.

Török Péter. — »*Bogárhatározó*«. Hajdu-Böszörmény 1889. — A magyar bogárnevek megállapításához használtam; sok bogárnak a magyar nevét azonban tanítványaimtól tanultam meg.

II. FEJEZET.

Arad-megye és város faunájának jellemvonásai.

(Faunae comitatus et urbis Arad notae characteristicae.).

Kétségtelen, hogy Arad-megye és város faunájának ép úgy megvannak az ő keleties és délkeleties vonásai, miként megvannak e vonások a megye és város flórájában. Ám kevés zoologus foglalkozott eddig »ex asse« e sajátyszerű faunával. Zoologusaink vagy nem ismerik e megye

állatvilágát, — mint pl. nem ösmerte a »Magyarországi egyenesröpűek magánrajza«-nak írója, — vagy csak futólag figyelték meg azt. Nagy tudósunk, a megboldogult *Frivaldszky Imre* is, csak futtában érintette meggyénket; ő is kevés jellemző adatot közöl nagyfontosságú munkájában a »*Jellemző adatok Magyarország faunájához*« című értekezésében Arad megye állatvilágának sajátos vonásaiból.

Pedig nemcsak engemet, a haza faunájával kevésbé foglalkozót, hanem minden zoologust, a ki e megyében megfordult és faunáját valamelyes irányban kutatni kezdé: meglepte e megyének, különösen Hegyaljánknak és a Moma-Kodru hegyvidékének érdekes állatvilága. Helyén való volna ezért, ha ennek az átmeneti területnek a faunáját zoologusaink még tovább is kutatnák. A magyar fauna megírásához jó szolgálatot tenne az ily kutatás: mert a mit e monografiában, annak részletes taglalásában nyujtok, az még nem elég ahhoz, hogy Magyarország klasszikus faunájában Arad megyét egész teljességében képviselje.

Hogy az *Űrge* (*Spermophilus citillus* L.), az Egerek nagy száma, köztük a *Mus spicilegus Petényi* és a *Hörcsög*; megyénk alföldjét is jellemzik, azt már az »Osztrák-magyar monarchia« általános tárgyalásaiból is tudhatjuk.

Hogy mi a jellemző megyénk ornithológiájára, azt közöltem már a *Kölcsey egyesület* évkönyveiben, a már megjelölt helyen. Madárvilágunk részletes ösmertetésében beszámoltam városunk és megyénk jellemvonásairól. Abba az alapszínbe, a mely megyénk orniszát *Közép-Európa* faunájába illeszti, belevegyülnek oly vonások is, a légurainak oly képviselői is, a melyeket *Nyugat*-, valamint *Éjszak-Európának* tudósai méltán irigyelhetnek tőlünk. Megyénk madárvilága a beleszövődött sajátos fauna-képviselőkkel első sorban délkeleties színezetű. Tanuságot tesz erről: a *Gyurgyalag* (*Merops apiaster* Pall.), a *Sárgakarmú Vércse* (*Falco cenchris* Naum.), a *Vereslábú Vércse* (*Falco vespertinus* L.), valamint a *Keleti Sas*. (*Aquila Nipalensis* Brehm.), vagyis a keletről származó őseink névleg eléggé ösmert *Turul*-ja, a melyet őseink méltán tekintettek a fejedelmi fenség jeléül és a hatalmas hadisten, vagyis a hadakura symbolikus madarául. — Délkelet-Európa jellemző madarai továbbá a mi orniszunkban a *Halvány Örvölyű* (*Circus pallidus* Sykes), a *Bíbor Gém.* (*Ardea purpurea* L.), a *Fekete Gólya* (*Ciconia nigra* L.), a *Fekete Ibisz.* (*Ibis falcinellus* L.), a *Gödény* (*Pelecanus Onocrotalus* L.), a *Kék Rigó* (*Petrocinchla cyanea* L.), a *Szirti Rigó* (*Petrocinchla saxatilis* L.), a *Kis Légykapó* (*Muscicapa parva* Bechst.), valamint a *Törpe Kuvik* (*Ephialtes Scops* L.).

Kiválóan keletvidéki jellemvonásai orniszunknak a *Fehérfarkú Ölyű* (*Buteo ferox* Gm.), a *Sivatag Ölyűje* (*Buteo desertorum* Brehm.), a *Rózsaszín Seregély* (*Pastor roseus* L.), valamint a *Kirgiz Talpastyúk* (*Syrhaptes paradoxus* Pall.)

Déleurópai és kiválóan keleti típusai faunánknak az állatvilág más csapatjaiban és osztályaiban is vannak. Frivaldszky Imre is kiemelt néhányat a bogárvilágból, valamint Kéry is utána írta azokat. Ezek nyomán a rovarok seregéből saját észleleteim hozzácsatolásával, mint déleurópai és megyénk állattenyésztését jellemző fajokat a következőket iktatom ide:

Stenolophus discophorus Fisch., a mely nálunk közönséges; *Pterostichus fossulatus* Quens., a mely Berzova vidékének a jellemzője; *Lucanus Cervus* L., a mely megyeszerte nagyon otthonos; *Gnaptor spinimanus* Sal., a mely a Hegyalján elég gyakori; *Anthracias cornutus* Fisch., a mely Déloroszország lakosa és faunánkra kiválóan jellemző; *Stenopterus praeustus* Fabr., a mely nálunk ritkaság; *Morimus asper* Sulz., a mely nálunk szintén ritka; *Cychrus semigranosus Palliardi* és *Pterostichus Schüppelii Palliardi*; továbbá: *Tryxalis nasuta* L., *Simulia Kolumbacsensis* Fabr. és *Corimelaena scaraboides* L. — A százlábuak közül mint déleurópai, különösen a *Scutigera coleoptrata* L. említendő.

Ámde megyénk állatvilágának olyan elemei is vannak, a melyek azt Európa éjszakával és egyáltalán más világrészekkel is összekötik. Ezek a kozmopolit elemek! Nehány ilyen világpolgárt is meg kell hogy említsék. Ilyen pl. a megyénket is meglátogató *Vándor Súlyom* (*Falco peregrinus* Briss.), valamint a *Rövidfülű Bagoly* (*Strix brachyotus* Forster.).

A magas éjszokról, így a Tundrákról eredő szárnyas útonállója hegyvidékeinknek, az Ural-hegység vidékén honos, de nálunk is megtelepülő *Urali Bagoly* (*Strix Uralensis* Pall.). Nem különb a *Gatyás Ölyű* (*Buteo lagopus* Brünn.), a melyet a Tundrák Keselyűjének szoktak nevezni.

Hiszem, hogy Arad-megye faunájának ez a néhány és kiválóan jellemző eleme is elegendő arra, hogy szint adjon a részletes tárgyalásban felsorolt tanulmánynak. Hiszem, hogy azt az átmeneti területet, ott az Alföld, a Biharhegység és a Bánság között, mint átmenetít, zoologusaink ezentúl többre fogják becsülni, mint azt eddig tehették.